
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2015 (год. XXIV), ISSN 2367-8585

РЕЦЕНЗИИ

КАК СЕ ПРАВИ ДОБЪР ПРЕВОД или ЗА ВРЪЗКАТА МЕЖДУ ПРАКТИКА И ТЕОРИЯ

WHAT MAKES A GOOD TRANSLATION or SOME REFLECTIONS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PRACTICE AND THEORY

**Albrecht Buschmann (Hrsg.), Gutes Übersetzen. Neue
Perspektiven für Theorie und Praxis des Literaturübersetzens.
Berlin/Boston: De Gruyter 2015**

Добрият художествен превод е желан от всички: преводачи, читатели, редактори, критици, теоретици. Толкова по-несправедлив и необясним изглежда на този фон обаче фактът, че независимо от хилядолетната история на преводаческата дейност все още липсват ясни критерии за оценка. Излезлият през 2015 г. в реномираното издателство „Де Грютер” сборник със статии съдържа обединените усилия на преводачи от практиката и теоретици, търсещи отговор на въпроса какво означава и как се постига „добър“ превод на художествен текст. В уводното заглавие „Диалог между практика и теория“ практиката, противно на традицията, е поставена пред теорията. Този ред не просто съответства на историческото развитие, а и отговаря на реалните отношения между тях: теорията (по-коректно: теориите) на превода черпят своите идеи от практиката и/или ги верифицират чрез нея.

Томът има 4 раздела. В първата част си дават среща филолози и преводачи на класически произведения с разсъждения относно преодоляването на дистанцията във времето между оригинал и превод. Специалистите по класически филологии Кр. Райц и А. Фукс осветяват връзката между практика и теория, на фона на която се вземат решения за преодоляване на проблеми при превода и за постигане на определен ефект при дадена публика в конкретни исторически условия. Тази връзка е илюстрирана с творчеството на Цицерон, който е не само преводач, но и първият сериозен теоретик на превода, създател на първите термини в тази област. Ситуацията, в която твори и превежда Цицерон, е различна от днешната – голяма част от читателите на преводите му владеят и езика на оригинала, освен това той споделя с тях една и съща фонова информация, поради което му се налага да аргументира решенията си и да теоретизира.

От това обстоятелство са произтекли не само принципни постановки, които занимават теоретиците и днес, но и конкретни преводачески решения, които не биха били приложими в съвременността към превода на отдалечени във времето текстове. Тъй като неизбежната адаптация създава опасност от фалшифициране на текстовата действителност, преводачът Н. Холцберг тръгва по следите на преводите на антични текстове, задавайки въпроса: Има ли право преводачът да променя една действителност, защото тя не отговаря на морално-естетическите му представи? Давайки негативен отговор, авторът пледира за вярно представяне и на отдалечената във времето действителност на художествените творби.

Втората част на сборника съдържа публикации по проблеми на теорията и методологията на превода. Въпреки заявеното желание за връзка между теория и практика, имплицитно или експлицитно авторите се разграничават от претенциите на съвременните преводни теории (функционалната теория, комуникативно ориентираните теории и др.) да обхващат с методите си на изследване и художествения превод. Така напр. А. Копецки се фокусира върху трудностите пред преводача на литературни творби, като подчертава, че липсата на общовалидни преводни решения се крие не в специфичния характер на естетически използвания език, а по-скоро в различните възможности за разбиране от страна на преводача и на читателите на

художествения текст. Трудностите пред преводачите са илюстрирани с множество техни изказвания или интервюта, чрез които се отправя призив към теоретиците да четат внимателно споделеното от преводачите, преди да формулират своите тези. Другият важен момент в тази публикация е прегледът на сменящите се акценти в теорията на превода, като се обръща внимание на факта, че „превод“ се превръща в глобална метафора за различни видове (интермедиални) трансфери. Проблемът за непреводимостта е тематизиран в две от статиите. А. Брайтнер го ситуира в т.нар. „зони на непреводимост“, които не съществуват априори, а се проявяват в текста, респ. в конкретни пасажки. Тези зони на непреводимост могат да бъдат установени на всички езикови равнища, което авторът илюстрира с разнообразни примери за различни двойки езици.

Ю. Каспер подхожда към проблематиката от психоаналитична и езиково-философска позиция. Тя поставя като централен момент в превода многозначността на думите в отделните езици. Осъзнаването на многозначността (по смисъла на Ж. Дерида) се свързва с основна теза от психоанализа (*Übertragung* / пренос), което прави възможен трансфера от един език към друг. Основната теза е, че добрият превод не е комуникативен акт, както се представя в комуникативно ориентираните теории, а е поетично дръзновение на преводача. Стилът като естетическа, но и антропологична категория е темата, поставена от Щ. Аренд. След критичен исторически обзор на три важни в развитието на теорията за стила и реториката етапа (Античността, XVIII век и XX век) се търси връзка със съвременното прагматично направление в лингвистиката и приложимостта му в теорията и практиката на превода. Основното изискване към стила в античността е изискването за адекватност (нем. *Angemessenheit*, лат. *aptum*), като се подчертава, че то не е абсолютна величина, а е зависимо от личността на говорещия и от особеностите на публиката, към която създаващият текста се нагажда. През XVIII век изискванията към стила се променят, като централна величина става „красивото“ и имитацията, подражаването на природата, а не нормата са в основата на виждането за добър стил. Връщане към нормативното има през XX век, когато индивидуалният стил не се абсолютизира, а се разглежда като резултат от влиянието и на външни фактори. Взаимо-

действащите си величини са *факти – публика – ситуация*, които слагат своя отпечатък върху стила на пишещия. Връзката с превода се вижда в обстоятелството, че преводът предполага два типа дейност: осмисляне и рефлексия върху чуждия стил и поведение и създаване на текст, върху който слагат отпечатък както реторично-поетичните особености на автора, така и тези на преводача.

За повече видимост на преводача на художествен текст пледира Д. Строинска. Тя прави критичен прочит на теориите в областта на превода (лингвистично и културологично ориентирани) и стига до извода, че те не отразяват и не обясняват обективно преводния процес, особено в областта на художествения превод. Сериозен недостатък представлява според нея фокусирането върху отделни аспекти на художествения текст и изключването на останалите. Авторката пледира за признаването на превода за поетичен труд, който се отличава от труда на автора на оригинала с необходимостта от херменевтична дейност. За интересуващите се от история на превода интерес представлява статията на Г. Макентън, в която са представени комуникативните практики при колонизирането на Америка от европейците и ролята на превода, респ. отсъстващия превод, за създаването на митологеми за тази далечна епоха.

С провокативното заглавие на третата част „Колко теория е нужна на практиката?“ се дава думата на четирима практикуващи преводачи със следните акценти: създаване на по-тесни връзки между практики и теоретици с цел взаимно опознаване и изграждане на ориентирани към практиката преводни теории (срв. предложения от А. Бушман обрат в посоката на изследване: от проучване на проблеми към такъв тип изследвания, които гарантират възможността за превеждане); дебат за статута на професията „преводач на художествена литература“ и на възможностите за обучение, особено в контекста на взаимодействието между университетско обучение и практика (Т. Бровот, С. Ланге); връзката между теория и практика на художествения превод при „непреводимостта“ на играта с думи (Фр. Хайберт).

Следващият тематичен кръг е посветен на преводите на Библията и други религиозни текстове (А. Гуцен, М. Рьозел, М. Ланге,

Р. Арнолд). В хода на развитието на превода са се обособявали различни изисквания към този вид превод и са се установявали определени практики. И тук, както в първата част, се поставя въпросът за превода на тези текстове в съвременните условия, както и въпросът за осъзнаване от страна на преводачите на границите на собствените методи.

Последната част е посветена на вътрешноезиковия превод, т.е. превода на текстове от различни етапи в развитието на един език (в случая: немски). Като практика този тип превод е познат и в България и опитът, споделен тук, би бил полезен за занимаващите се с този вид превод на исторически семантики.

Вместо заключение ще представим предложенията на А. Бушман, под чиято редакция е съществена публикацията на този сборник. Той препоръчва бягство от дихотомиите (особено на форма или съдържание), замяна на конфронтацията „теория срещу практика“ със сътрудничество и интеграция; не анализ на форма и съдържание, а повече разсъждения върху стила на произведението; фокусиране върху преводния процес и участниците в него; преместване на акцента „критика на превода“ по посока на опознаване на преводния процес; фокусиране не върху ограничеността на езика, а върху полисемията на литературата; преместване на акцента от откриване и описване на проблеми към показване на възможностите за превод.

Доколко читателят на сборника ще приеме тези препоръки, е въпрос на личен опит и позиция. Но те са повод да продължи диалогът не само между практики и теоретици, но и между представителите на различни теоретични позиции.

Людмила Иванова